

KULTURMILJØER

Haderslev Kommune

Indholdsfortegnelse

Ejsbøj mose ,	2
Slib	3
Bierholm-Halk Kirke -	4
Bjerning-Rørkær	5
Maugstrup Stjerneudstyknig.....	6
Tørning Mølle	7
Gels Ådal	8
Ørby - Ørbyhage	9
Oksevejen/Hærvejen/Æ Vold	10
Gram Slot.....	11
Pottervej	12
Fladså	13
Årø/Årøsund.....	14
Feriehusbebyggelse ved Tamdrup Strand	15
Starup Hede, kirke og præstegård.....	16
Ultanggård.....	17
Stevelt	18
Kvistrup	19
Haderslev købstad	20
Sct. Severingkvarteret	21
Institutionskvarteret	22
Fuglsang Bryggeri og Schaumanns Klædefabrik	23
Stensbæk Ungdomsarbejdslejr	24

Baggrund

Notatet er udarbejdet af Haderslev Kommune som baggrundsnotat til Kommuneplan 2025-2037, og har udgangspunkt i Rapporten Screening af kulturmiljøer i Haderslev Kommune, Arkitektskolen Aarhus (2019) samt delvise beskrivelser fra Kulturmiljøer og kulturhistoriske enkeltelementer i Sønderjylland, Sønderjyllands Amt (2001)

Ejsbøl Mose

Beskrivelse af kulturmiljøet

Området består af to udpegninger – den tidligere mose, hvor der er fundet våbenofferfund fra ældre romersk til ældre germansk jernalder. Herudover er der fundet moseofringer af ler- og metalkar fra førromersk jernalder og ældre germansk jernalder. Herudover afvandingskanal. I starten af 1800-tallet blev søen afvandet med åbne grøfter/kanaler hvilket forvandlede den til eng og mose. Yderligere affvanding i 1950'erne hvor der samtidig blev gjort store arkæologiske fund. I 1999-2000 genopstod Ejsbøl Sø som en 20 ha stor sø.

Kulturmiljøets værdier

Kulturhistorie/fortidsminder

Kulturmiljøets egenskaber

Ikke defineret.



Slib - Afvandet lagune

Beskrivelse af kulturmiljøet

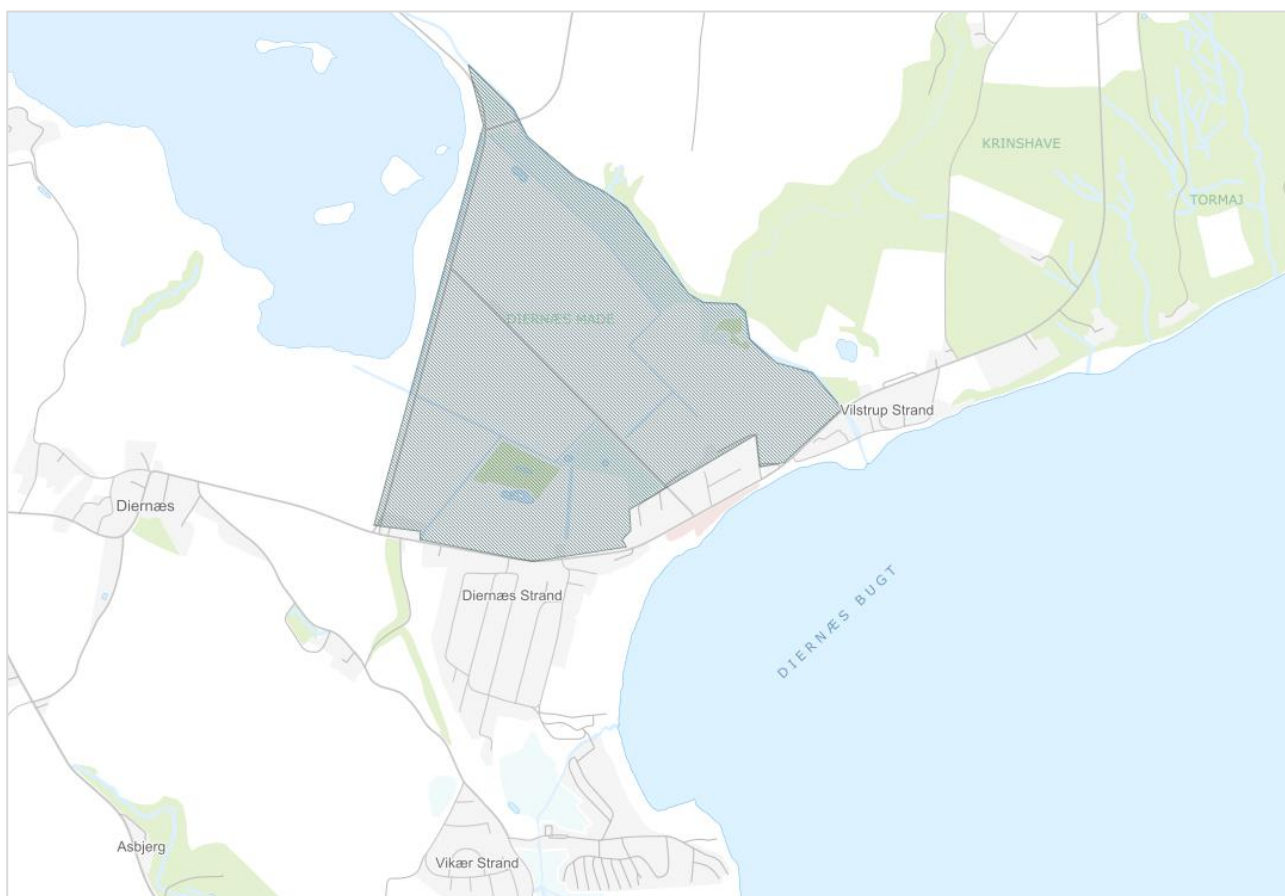
Afvandet lagune ved Slivsøen. Udpegningen er videreført fra Sønderjyllands Amt og der foreligger ikke nærmere beskrivelse

Kulturmiljøets værdier

Ikke defineret

Kulturmiljøets egenskaber

Ikke defineret



Beierholm-Halk Kirke

Beskrivelse af kulturmiljøet

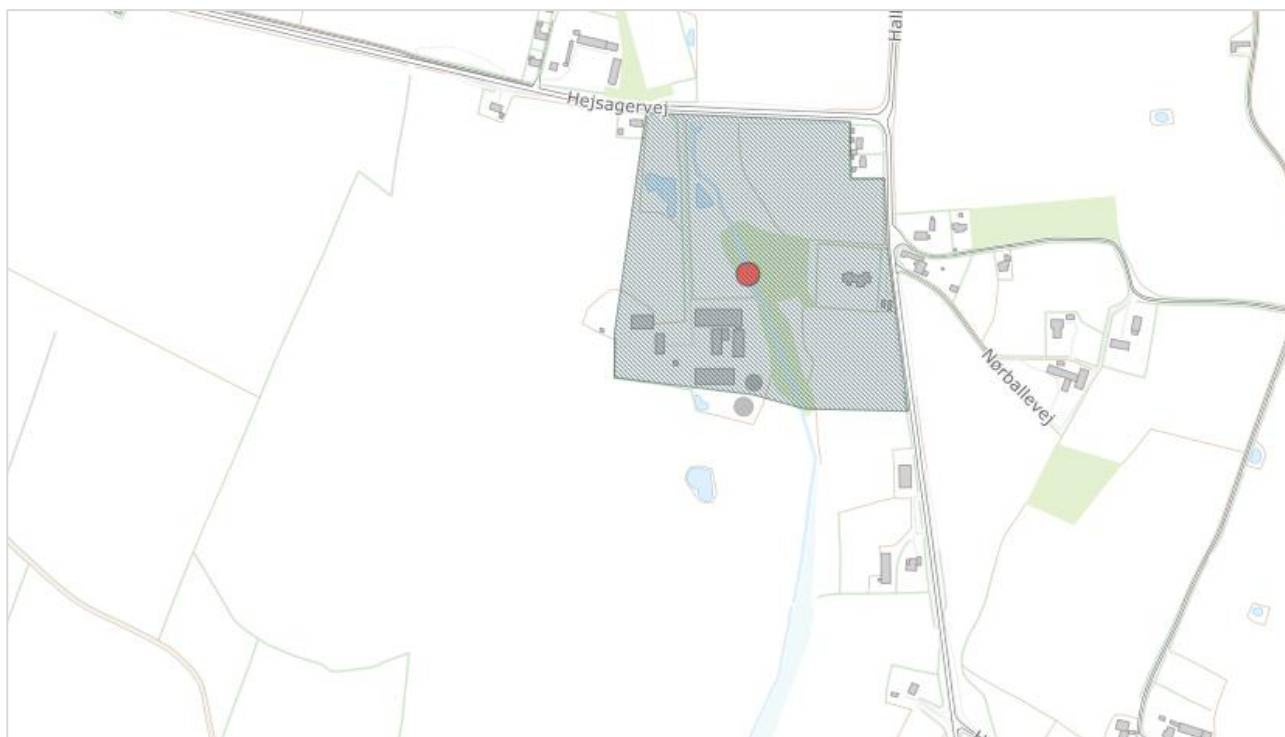
Området består af Halk Kirke med sin tydelig placering i landskabet, herregården Beierholm og en mindre bebyggelse med en ældre stråtækt bolig, større præstegård, samt to store gårde.

Kulturmiljøets værdier

Området er fragmenteret og fremstår privat. Beierholm består af et flot velbevaret stuehus, men med nyere økonomibygninger, samtidigt er herregården privat ejet. Den kulturhistoriske fortælling og sammenhæng er svært aflæselig.

Kulturmiljøets egenskaber

Præstegården vurderes at have gode muligheder for at kunne indgå i en kulturformidling af området og som kulturelt samlingssted for området, Grundet den flotte stand og attraktive placering i tæt kontakt til områdets fortælling, samt i nærhed til Ultang gård.



Bjerring-Rørkær

Beskrivelse af kulturmiljøet

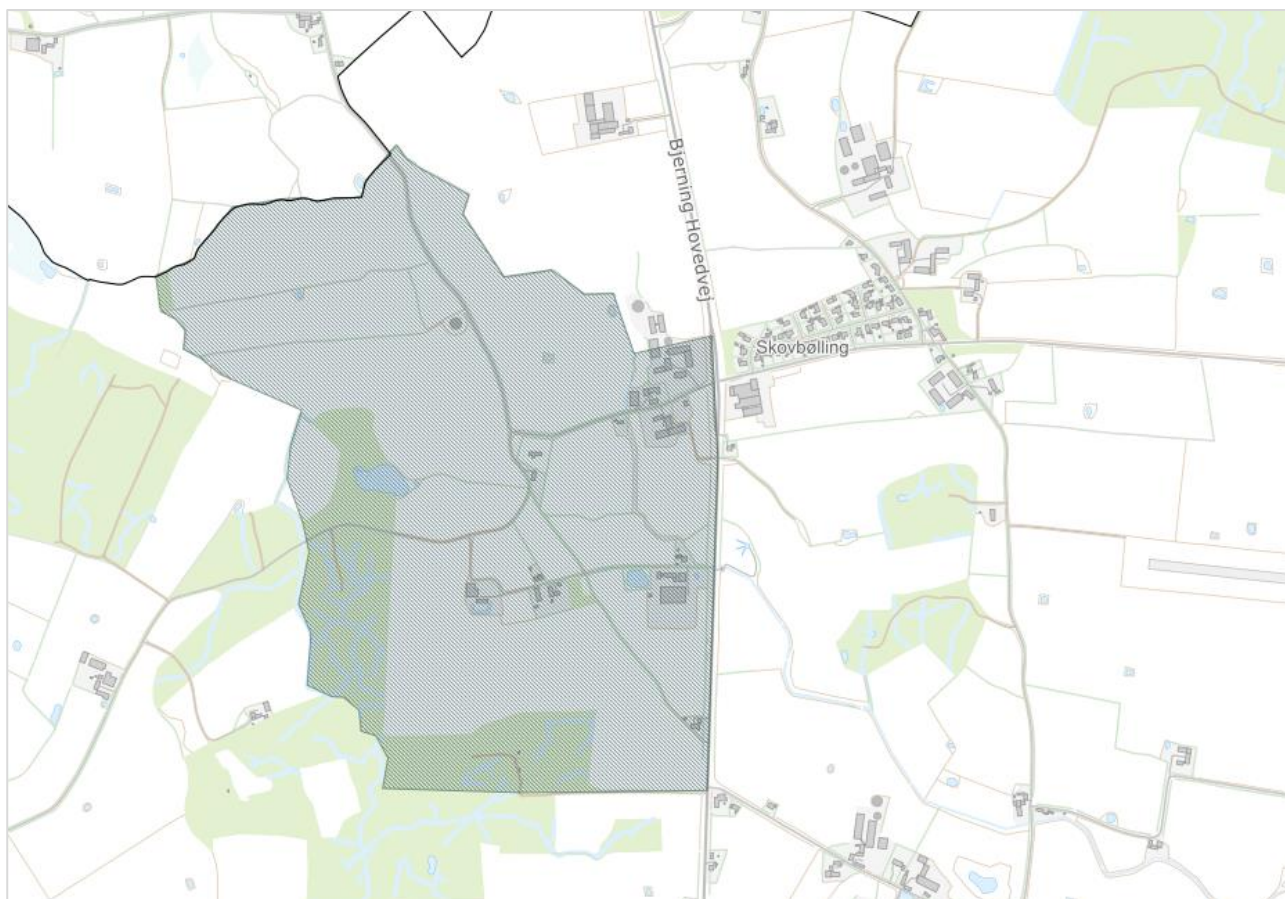
Ældre landsby miljø med 3 gårde på eksisterende plads fra højmiddelalderen, samt 2 arbejderboliger. Miljøet består også af kirke, gammel kongevej (i dag offentlig vej og kirkesti), samt 3 mindre gårde.

Kulturmiljøets værdier

Området har mange bevarede elementer hvilket skaber et helstøbt kulturhistorisk miljø. Den bevarede kongevej/kirkesti er med til at binde området sammen og sikre den historiske fortælling, sammen med de bevarede gårde.

Kulturmiljøets egenskaber

Den eksisterende landsbystruktur bør sikres, sammen med hele landskabets fortælling. Der bør sikres mod nybyggeri inden for det afgrænsede område.



Maugstrup – Stjerneudskiftning

Beskrivelse af kulturmiljøet

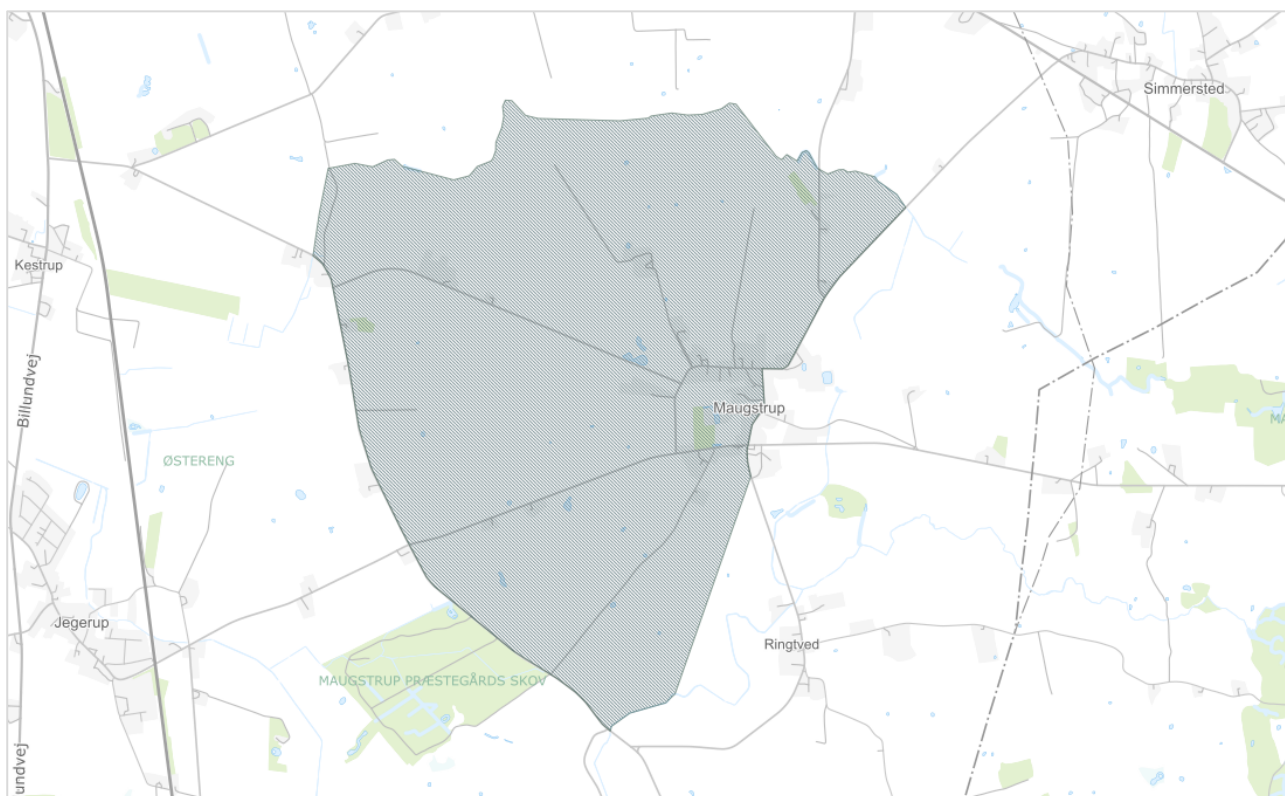
Byen er opbygget som en stjerneudstyknig med kirken i midten. Området indeholder dele af den gamle vejstruktur, en flot bevaret præstegård, samt byens kro.

Kulturmiljøets værdier

Stjerneudstyknig er godt bevaret og kan opleves i den vestlige del af byen. I midten af byen sikrer kirken i samspil med præstegård, kroen og et par større velbevarede gårde et attraktivt landsbymiljø, sammen med den tætte forløb omkring Lavgade.

Kulturmiljøets egenskaber

Markerne i Stjernudstyknigen bør sikres gennem bestemmelser.



Tørning Mølle-Christiansdal

Beskrivelse af kulturmiljøet

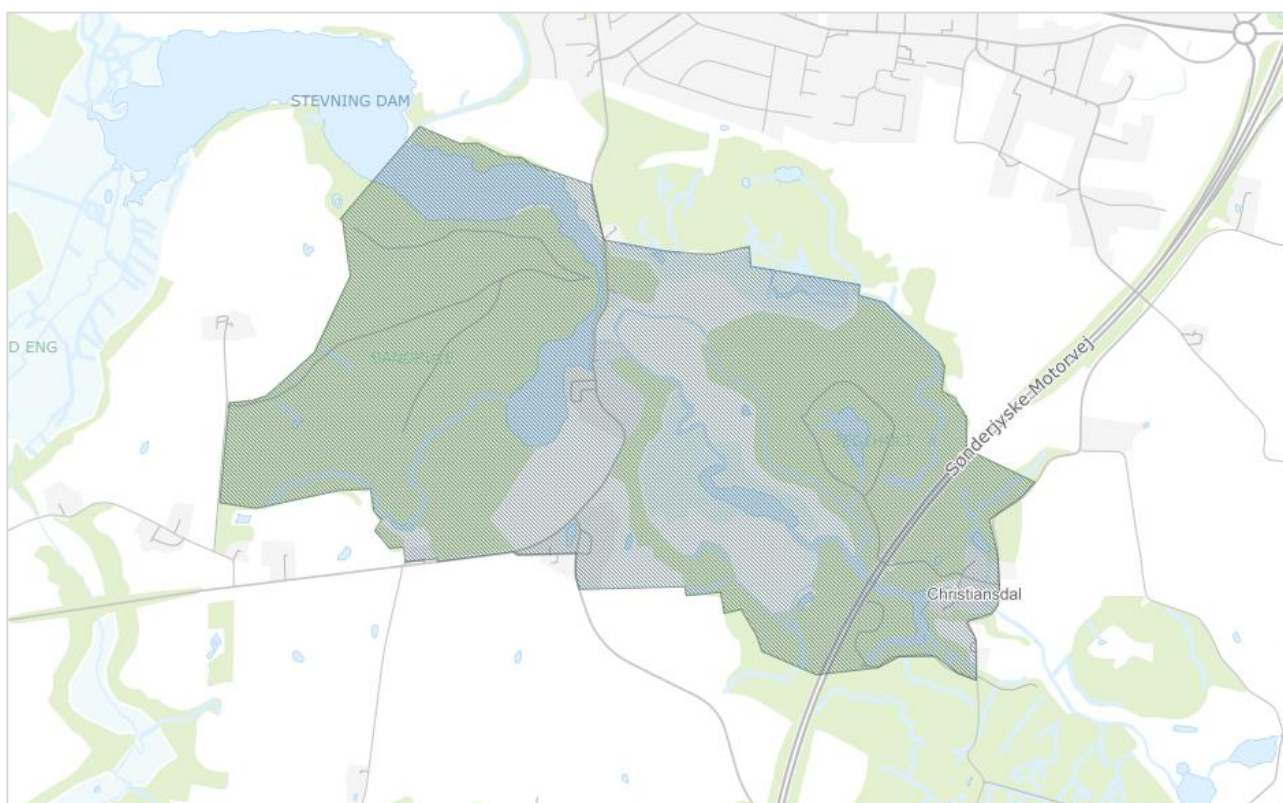
Tørning mølle og Christiansdal ligger begge placeret i Haderslev tunneldal og udgør tilsammen et kulturmiljø. Tørnings store møllebygning fra 1907 og møllegården ligger ud til Stevning Dam, og industrimøllen Christiansdal, som siden 1911 har været elværk, ligger øst herfor på den modsatte side af den sønderjyske motorvej.

Kulturmiljøets værdier

Kulturmiljøets to møller ligger med stor afstand, men knyttes sammen af Tørning Å og dallandskabet. Tilsammen udgør det en velbevaret og fortællende helhed, som formidler vandmøllernes kulturhistoriske betydning for stedet.

Kulturmiljøets egenskaber

Både Tørning Mølle og Christiansdal er bygningsfredede, og bygninger og landskab er yderst velholdt. Det er vigtigt at anskue Tørning Mølle og Christiansdal som et samlet kulturmiljø med tunneldalen og Tørning Å som væsentlige elementer.



Gels Ådal – Engareal

Beskrivelse af kulturmiljøet

Den ca. 42 km lange Gels Å tager sin begyndelse lidt syd for Neder Jerstal, hvor Nipså og Immervad Å løber sammen. Herfra løber åen nordvestpå, nord om Bevtoft, vest om Hjartbro Skov og videre langs kommunegrænsen, som den forlader for at fortsætte nordpå forbi Arnum og op mellem Stensbæk og Brogård Plantager. Ved Gelsbro rammer åen atter kommunegrænsen, som den følger, indtil den løber sammen med Fladså og bliver til [Ribe Å](#), der fortsætter vestpå til udløbet i Vadehavet. Gels Å er en del af Ribe Å-systemet, som med et opland på 1.100 km² afvander ca. 20 % af Sønderjylland.

Kulturmiljøets værdier

Ikke defineret

Kulturmiljøets egenskaber

Ikke defineret



Ørby-Ørbyhage

Beskrivelse af kulturmiljøet

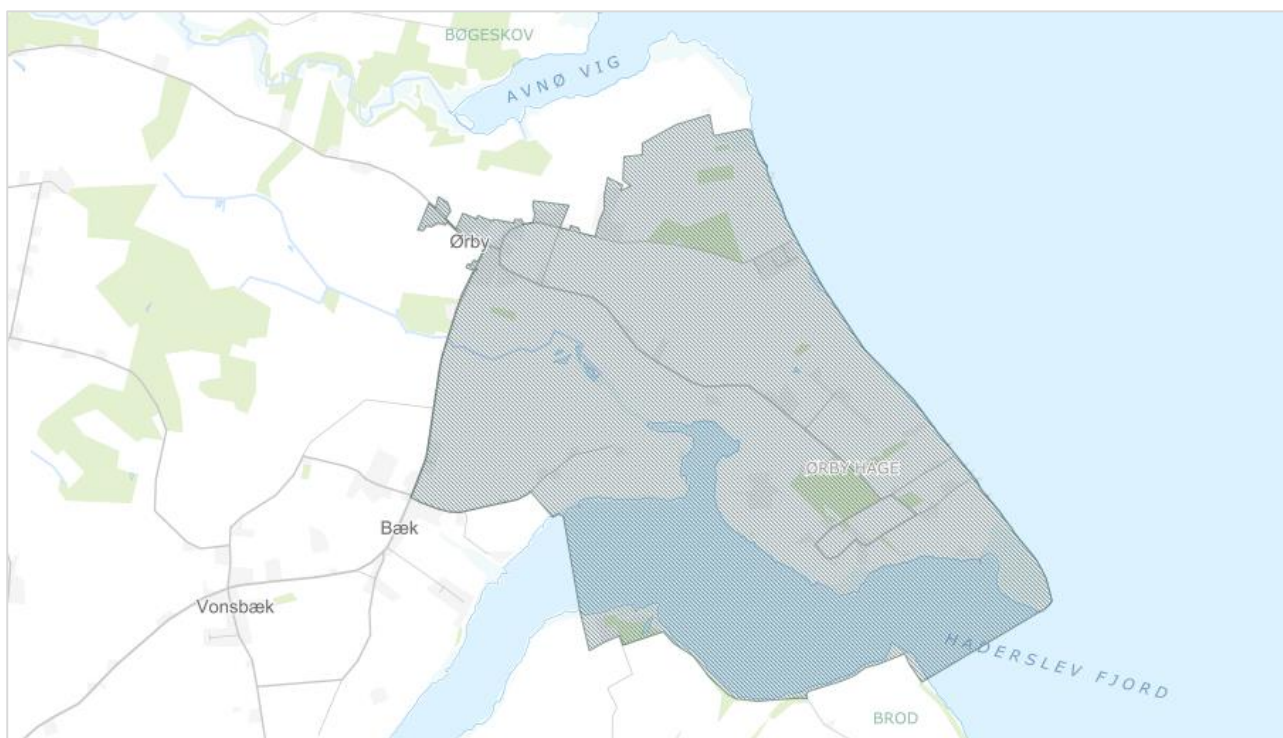
Landsbyen Ørby karakteriseres af sine velbevarede, tætliggende gårde, hvoraf flere har bevarede bullader, nogle helt tilbage fra 1400-tallet. De mest markante eksempler findes på den svungne landsbygade Ørby nr. 6 og 20. En tredje bullade findes i landsbyens nordlige del på Ørby 27. Landsbystrukturen er overordnet velbevaret, men har mistet en del gårde. Området omkring Ørby Hage består af landbrugsjord med spredt bebyggelse og flere velbevarede gårde. Mod øst findes en mindre bebyggelse af flere boliger. Der er stadig rester af den ene skibsbro fra Ørbyhage til Stevelt strand.

Kulturmiljøets værdier

De bærende bevaringsværdier i Ørby knytter sig hovedsageligt til bulladernes unikke kulturhistoriske betydning som levn fra 1400- og 1500-tallets landbrugsbygninger. Desuden har de, som de adskillige gårde opført i bedre byggeskik, en høj arkitektonisk værdi. Landsbyens integritetsværdi svækkes af, at flere gårde er revet ned. Den eksisterende struktur i området er velbevaret og bygninger ligger spredt med deres egne marker. Bygninger fremstår velbevarede og flere er renoveret, dog fremstår nogle i dårlig stand.

Kulturmiljøets egenskaber

Pga. de synlige bullader i landsbybilledet udgør Ørby et let aflæseligt og interessant kulturmiljø, som har gode egenskaber for kulturformidling af en traditionel byggeskik på egnen. Inden for afgrænsningen bør den nuværende struktur og placering af ejendomme sikres mod nybyggeri i det åbne land.



Oksevejen

Beskrivelse af kulturmiljøet

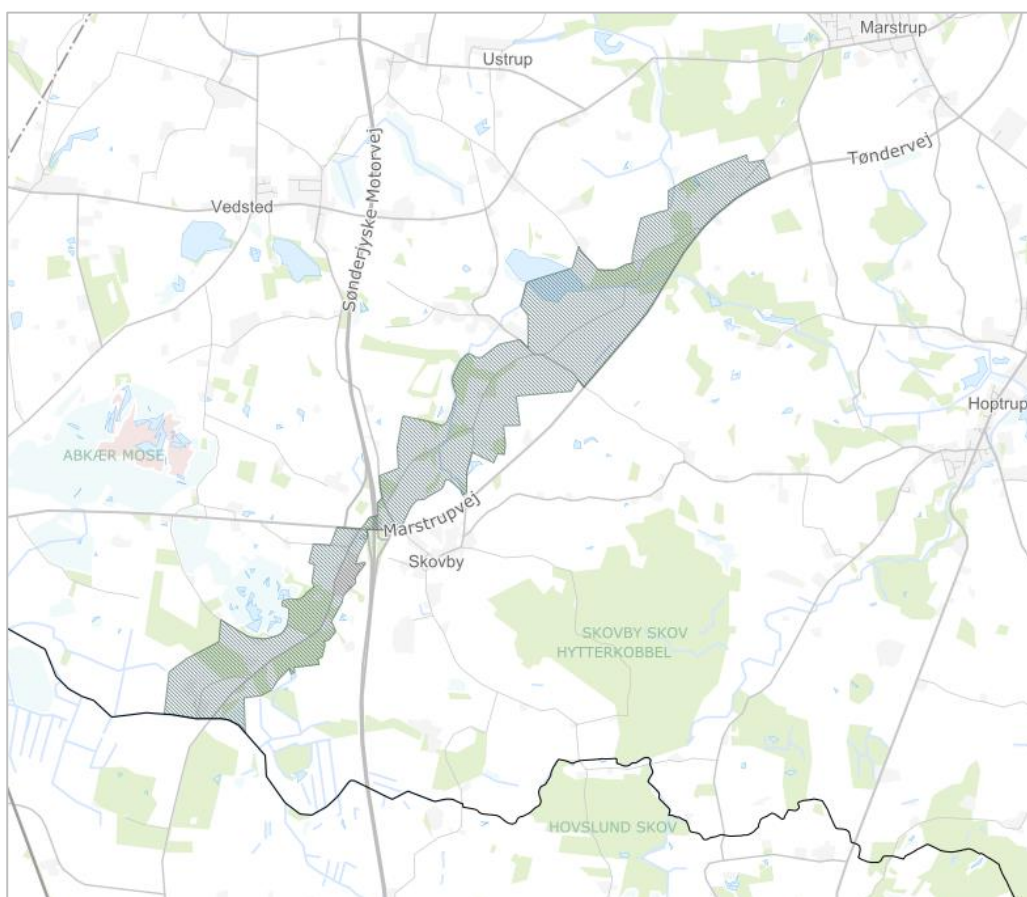
Del af den middelalderlige færdselsrute Oksevejen, hvor okserne fra toldstedet ved Haderslev vandrede ud til Immervad Bro på Hærvejen. Hærvejen krydser en del af den sydlige afgrænsning af kulturmiljøet. Kulturmiljøet rummer den velbevarede stenbro Immervad bro fra 1786, som afløser for en træbro fra 1716. I dag er det oprindelige åleje tørlagt. Området rummer store samlinger af gravhøje.

Kulturmiljøets værdier

Knytter sig til fortællingen om den gamle færdselsrute. Oksevejen er hovedsagelig skabt i forbindelse med de store oksetransporter fra Jylland og ned i Europa. Transporterne tog fart i 1400 tallet og fortsatte igennem århundreder.

Kulturmiljøets egenskaber

Formidler fortællingen om Sønderjylland som forbindelsled mellem det øvrige Jylland og det europæiske fastland.



Gram Slot

Beskrivelse af kulturmiljøet

Miljøet består af Gram Slot med tilhørende park og produktionsanlæg, området omkring slotskroen samt dele af byen langs Slotsvej, Åvej og Skyttevej. Slottet består af et trefløjet hovedbygning omkranset af Gram Sø, avlsgård, den holstenske lade, nyere produktionsbygninger samt større parkanlæg og landskab. I området omkring slotskroen og langs Slotsvej og Åvej findes det gamle enkesæde, post- og telegrafhuset og tidstypiske villaer fra omkring 1900-tallet.

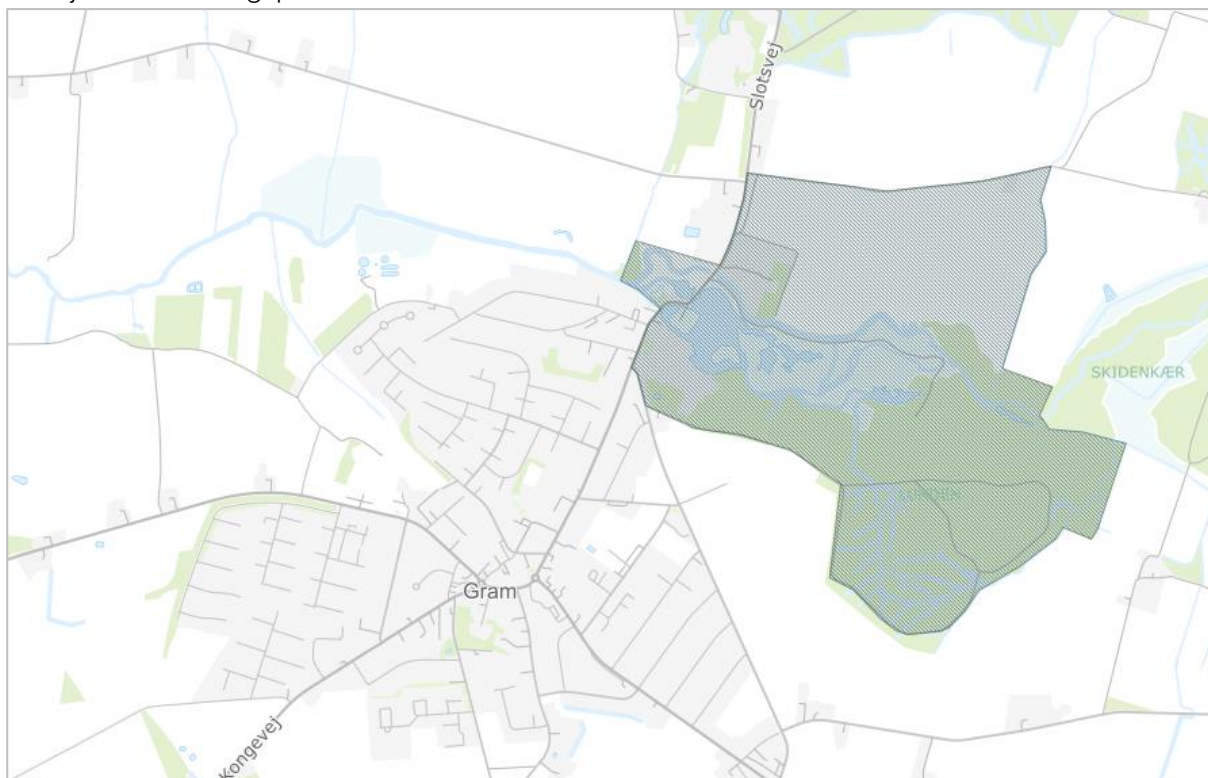
Kulturmiljøets værdier

Gram Slot er et stærkt kulturhistorisk område, som formidler fortællingen omkring slottets placering i ådalen mellem to bakkøer, som var af afgørende betydning for slottets dominans og rigdom. Ligeledes styrkes miljøets værdier af den tydelige relation til byen og den sammenhængende udvikling samt slottets mange nærliggende funktionsbygninger.

Området udgør et helstøbt miljø grundet slottets nære sammenhæng med byen, som særligt opleves omkring Slotsvej og vejens afslutning omkring slotskroen og slottet. Ligeledes understreger slottets placering i landskabet kulturmiljøets fortælling.

Kulturmiljøets egenskaber

Gram Slot er i dag et aktivt landbrug og en af landets største økologiske mælkeproducenter. Avlsgården og den holstenske lade er omdannet til gårdbutik og spillested. Slottet er et vigtigt kulturelt element i byen, og hele byområdet besidder med de mange forskellige boligtyper, slottet og landskabet et stort uudnyttet bosætningspotentiale.



Pottervej

Beskrivelse af kulturmiljøet

Udpegningen stammer fra Sønderjyllands Amts registrering af kulturmiljøer og omfatter en strækning af den såkaldte Pottervej. Vidner om placering af en middelalderlig færdselsrute på linje med Oksevejen og Hærvejen. Herudover rummer området en stor koncentration af gravhøje.

Kulturmiljøets værdier

Fortællingen om de middelalderlige færdselsruter og alfarveje.

Kulturmiljøets egenskaber

Ikke nærmere defineret.



Fladså

Beskrivelse af kulturmiljøet

Engareal der strækker sig ind mellem Rødding og Gram Bakkeøer ved Årup lige nordvest for Brogård Plantage. Heden er en såkaldt indlandsklithede, som ligger omkranset af skov og landbrugsarealer på sydsiden af Fladså.

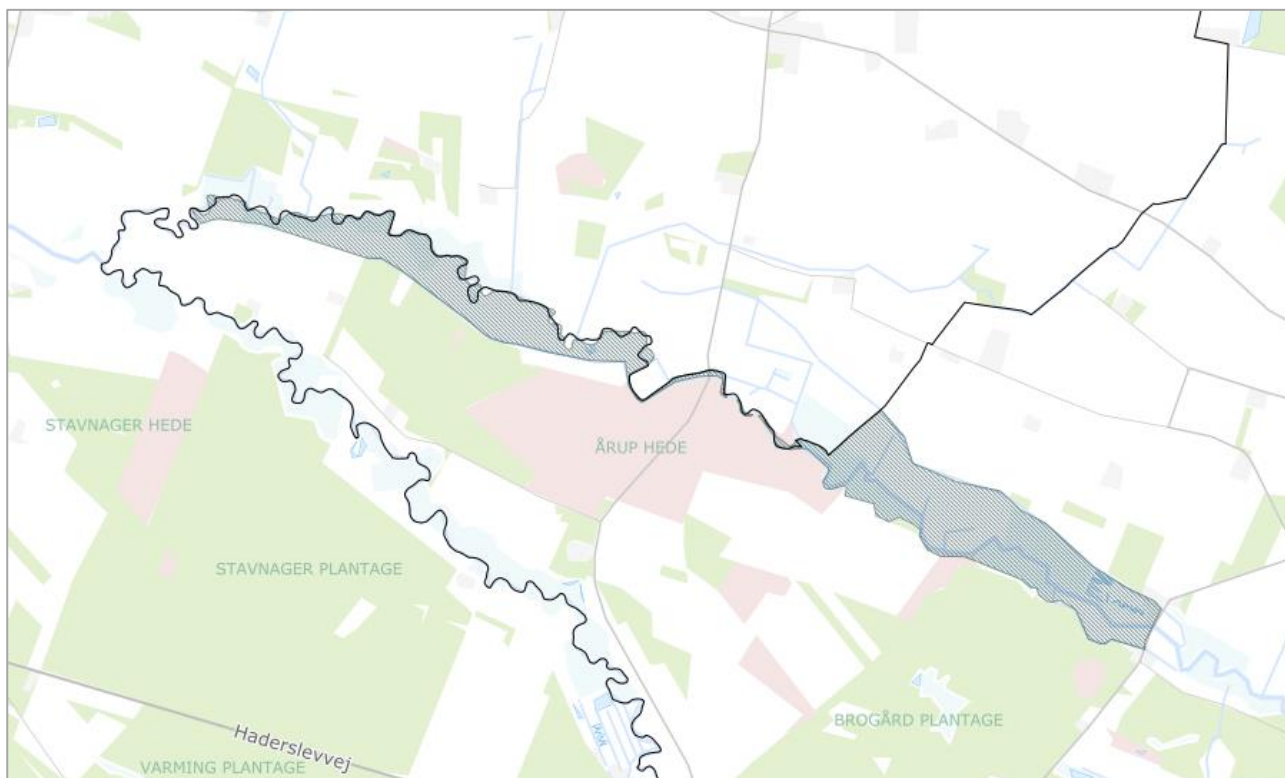
Området mellem Gelså og Fladså indeholder bebyggelsesspor fra ældre stenalder og frem til den tidlige middelalder, der vidner om en tidlig bosætning og aktivitet i området. Ved Årupgård er fundet en gravplads med over 1500 små tuegrave. Tuegravpladsen er dermed den største gravplads, vi indtil nu kender fra før-romersk jernalder i Danmark. En del af pladsen er fredet, og der er offentlig adgang.

Kulturmiljøets værdier

Fortidsminde og landskab

Kulturmiljøets egenskaber

Ikke defineret



Årø-Årøsund

Beskrivelse af kulturmiljøet

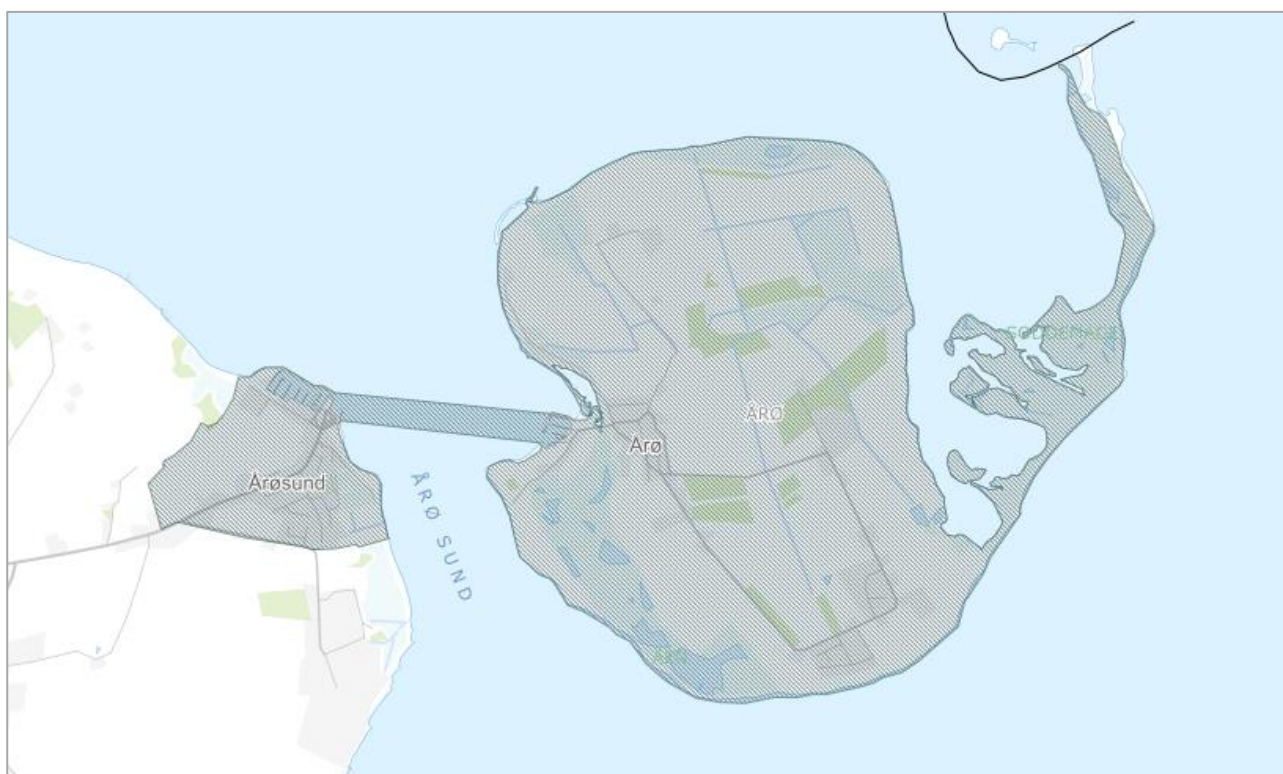
Årø landsby ligger på vestsiden af Årø og består af en tæt bebyggelse med slyngede vejforløb, fiskerhuse, store slægtsgårde med tilhørende arbejderboliger, en gammel skole, mejeri og kirke. Kulturmiljøet indbefatter også havnen og området omkring øens fyrtårn. Årøsund er en Industrihavn med færgeoverfart til Årø, tidligere også Assens, som del af postruten mellem København og Hamborg. Kulturmiljøet rummer flere bygninger fra starten af 1900-tallet; badhotellet, fyrtårnet, remisen, som i dag er dag bådbyggeri, samt færgegården. Havnen indeholder også fiskeindustri, bådelaug, flere ældre og nyere boliger.

Kulturmiljøets værdier

Miljøet fremstår som et klart billede på et øsamfund med alle funktioner indeholdt i byen. Ligeledes fremstår byen intakt med den skarpe afgrænsning til markerne og forbindelsen mellem havnelejet og selve landsbyen. Havnen fremstår som en rå industrihavn med store asfalterede arealer til parkering for havnefarten og fiskeindustrien. Den gamle remise fremstår i dårlig stand, og hele området er meget fragmenteret. Badhotellet fremstår i god stand og er områdets stærke vartegn. Områdets tidligere stærke historie er fraværende.

Kulturmiljøets egenskaber

Byens struktur bør sikres f.eks. gennem en bevarende lokalplan, som også udpeger retningslinjer for bevaring og renovering af eksisterende bebyggelse, samt den nuværende struktur. Landsbyen har et stort turismepotentiale, som en bevarende lokalplan skal understøtte. Havnen bør sikres som erhvervs- og lystbådehavn. Det er vigtigt at beholde havnens funktion hele året.



Feriehusbebyggelse ved Tamdrup Strand

Beskrivelse af kulturmiljøet

Sommerhusområdet ligger isoleret i en skov helt ud til vandet ved Tamdrup Strand og består af ca. 30 feriehuse opført mellem 1930 og 1950. Den lille feriehusbebyggelses struktur og arkitektur har en selvgroet og primitiv karakter

Kulturmiljøets værdier

Den selvgroede karakter er med til at styrke områdets integritet og sikrer miljøets bærende fortælling. Bebyggelsen fremstår i varierende kvalitet, dog fremstår kulturmiljøet som en samlet helhed med en attraktiv placering og åbenhed.

Kulturmiljøets egenskaber

Området er i dag sikret gennem en lokalplan og det anbefales, at denne beholdes, og at der ikke gives mulighed for ny bebyggelse, da områdets fortælling er sårbar over for større forandringer.



Starup Hede, Kirke og præstegård

Beskrivelse af kulturmiljøet

På Starup Hede findes Starup Kirke, en treskibet kirke opført i frådsten, beliggende ned til Haderslev Fjord. For enden af alléen ligger præstegården, og ud til fjorden holder et bådelaug til. Området har haft forskellige formål; bl.a. landingsplads, handelsplads og eksercérplads for det danske og tyske militær.

Kulturmiljøets værdier

Kirken og præstegården, der begge rummer mange arkitektoniske kvaliteter, udgør sammen med landskabet bærende elementer i kulturmiljøet. Fortællingen om eksercérpladsen og Vesterris færgefart kommer ikke synligt til udtryk.

Kulturmiljøets egenskaber

Området omkring Starup Kirke er i dag fredet, og har gode egenskaber for rekreative aktiviteter og kulturformidling.



Ultanggård

Beskrivelse af kulturmiljøet

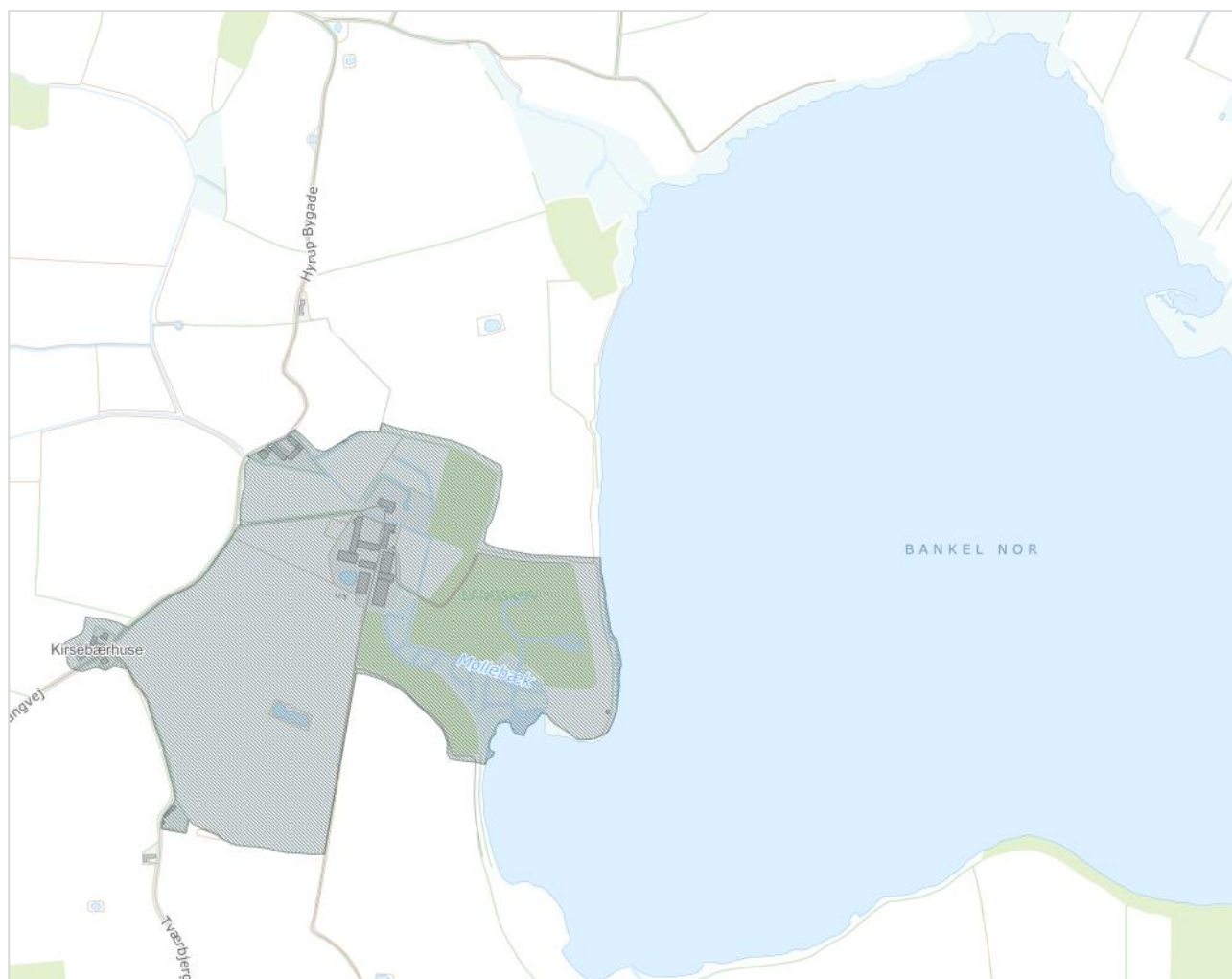
Ultanggård består af et stuehus i nygotisk stil fra 1884. Omkring stuehuset ses resterne af en voldgrav. Syd for stuehuset ligger en trelænget avlsgård i samme stil som stuehuset. Bag den trelængede avlsgård ligger landbrugsbygninger af nyere dato. Ankomsten sker via en bevaret allé.

Kulturmiljøets værdier

Stuehuset fremstår oprindeligt og i god stand. Avlsbygningerne fremstår også intakte, dog er disse i varierende stand. De bevarede allétræer og gårdens placering i det åbne land sikrer området som aflæselig helhed, som dog er privat og svært tilgængeligt

Kulturmiljøets egenskaber

Stuehuset blev fredet i 2013.



Stevelt

Beskrivelse af kulturmiljøet

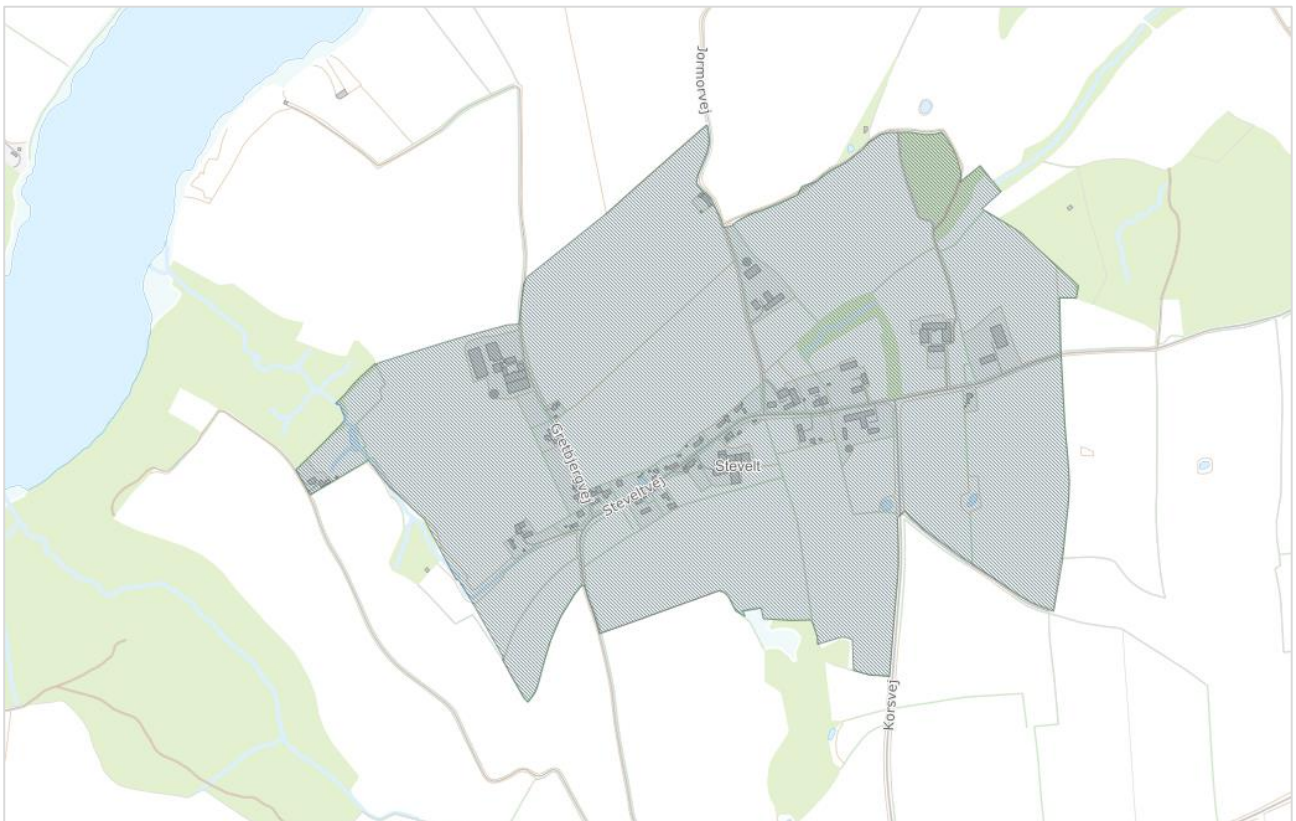
Stevelt er en langstrakt, slynget vejby med forgreninger mod nord, hvor de største gårde findes. Centralt omkring landsbygaden ligger primært længehuse, hvoraf et enkelt har bevaret et udhus delvist i bulkonstruktion. Husene ligger i et tæt forløb omkring Steveltvej i den vestlige del, mens den østlige del præges af tilbagetrukne gårde.

Kulturmiljøets værdier

Stevelt har en særdeles velbevaret slynget landsbystruktur og arkitektur. Både længehusene, gårdene og det bevarede bulhus tilfører landsbyen en høj arkitektonisk såvel som kulturhistorisk værdi.

Kulturmiljøets egenskaber

Kulturmiljøet rummer mange bevaringsværdier, hvorfor landsbyens værdifulde elementer bør sikres gennem bevarende restriktioner for stedet.



Kvistrup

Beskrivelse af kulturmiljøet

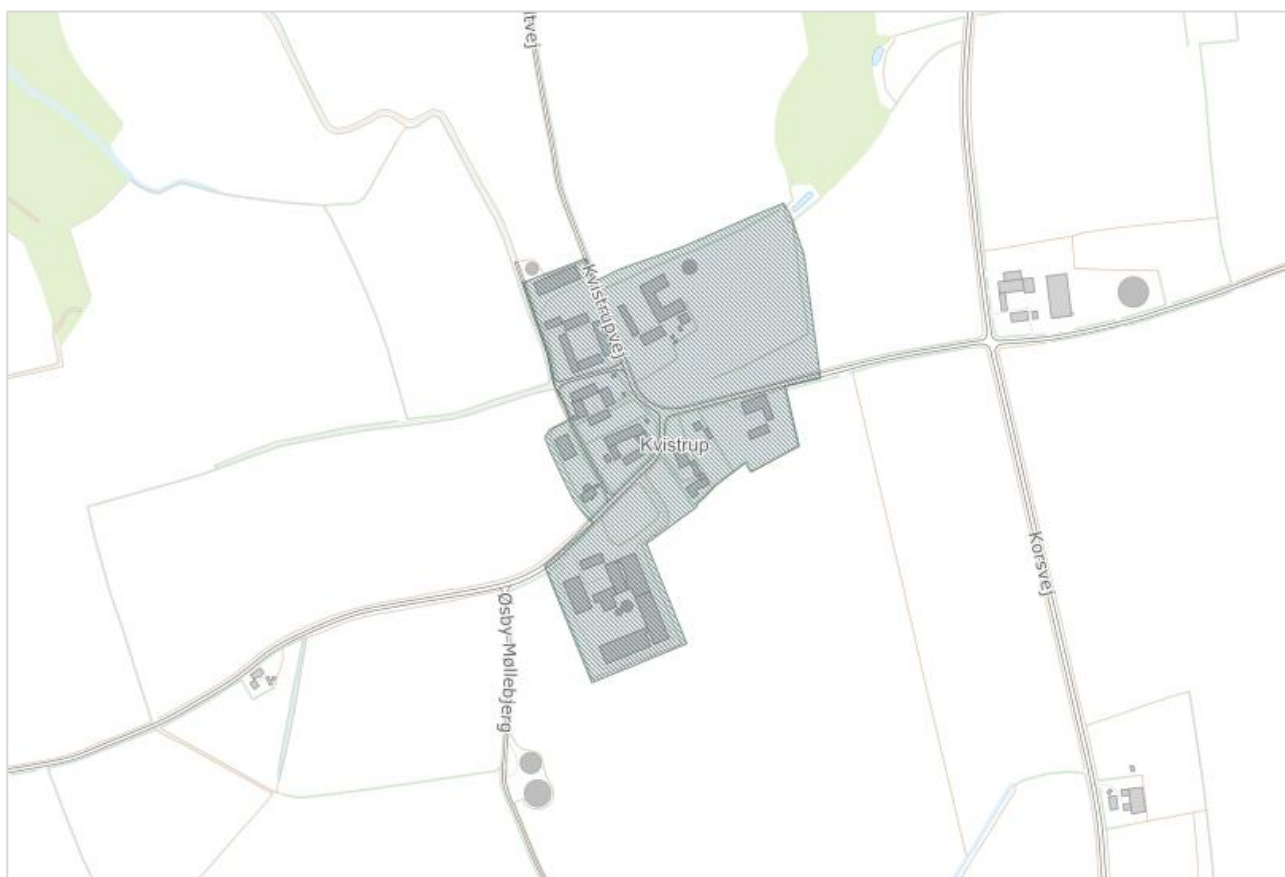
Kvistrup består af en lille klynge gårde i det ellers åbne landbrugsland. Især i den nordlige del af landsbyen er flere af gårdene af ældre dato, og her træder den sønderjyske egnsbyggeskik tydeligt frem. F.eks. i den gamle amtsforstanders gård, Kvistrupgård, med stråtag og høj tagrejsning. Sydvest i landsbyen findes tilmed et gammelt mejeri

Kulturmiljøets værdier

Kvistrups bærende bevaringsværdier knytter sig til den velbevarede landsbystruktur, hvor de mange udflyttede gårde ligger tæt placeret, og hver især rummer høje kulturhistoriske og arkitektoniske kvaliteter. Her skal især Kvistrupgård fremhæves på trods af gårdens fremskredne forfald.

Kulturmiljøets egenskaber

Kvistrups gårde udgør bevaringsværdige elementer i en værdifuld helhed, som bør sikres gennem rammebestemmelser for stedet.



Haderslev Købstad

Beskrivelse af kulturmiljøet

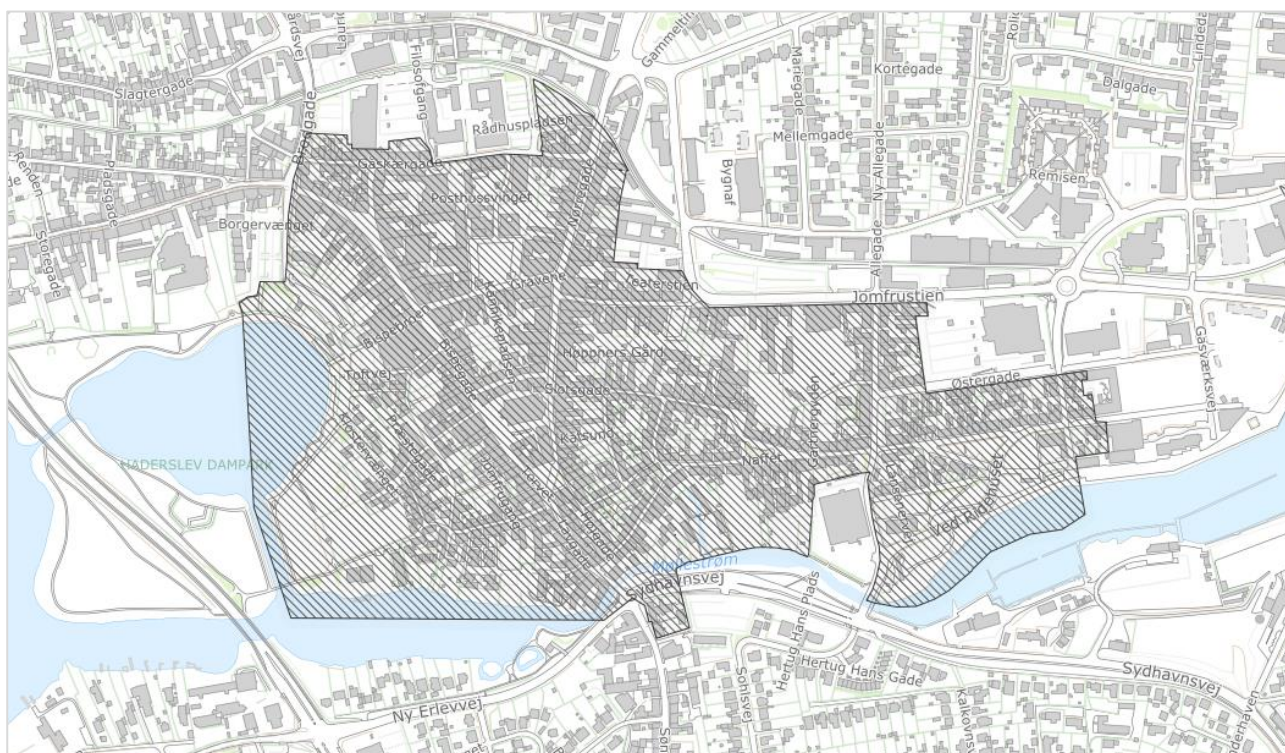
Haderslev har en velbevaret købstadskerne med huse fra 1500- og 1600-tallet. Bygningerne fra denne tid er bedst repræsenteret i gaderne omkring den gamle slotsgrund, Naffet og Slotsgade, hvor en række markante gavlhuse ligger side om side. Domkirken spiller en central rolle i bymidten, hvor den bryder det tætte gadeforløb.

Kulturmiljøets værdier

Bymidtens bevaringsværdier knytter sig særligt til de snoede, brostensbelagte gadeforløb og den tætte bebyggelse. Købstadskernen har bevaret en høj grad af integritet, og de ældre bygninger i byen er af høj arkitektonisk kvalitet. Samlet set danner købstadsmiljøet et helstøbt og fortællende kulturmiljø

Kulturmiljøets egenskaber

Den velbevarede købstadskerne danner udgangspunkt for mange former for kulturelle aktiviteter. I den sammenhæng anbefales det, at byens baggårdsmiljøer aktiveres. Det er vigtigt, at bosætnings- og turismeudviklingen sker med største hensyntagen til integriteten i byen.



Sct. Severinkvarteret

Beskrivelse af kulturmiljøet

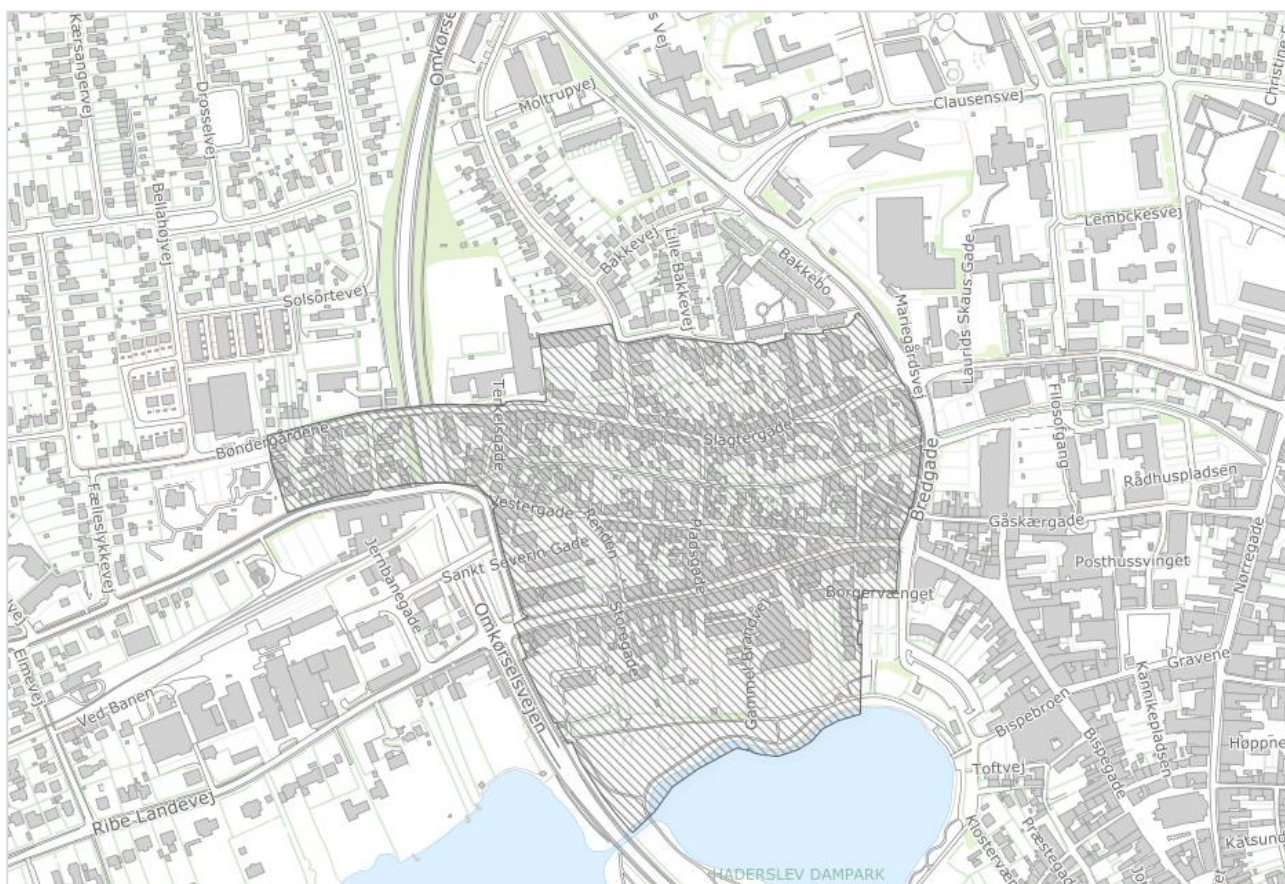
Området består af Storegade med de store købmandsgårde og mindre industribygninger fra 1800-1900-tallet samt boligkvarteret mellem Vestergade og Slagtergade bestående af gamle købmandsbygninger og små arbejderboliger. Området indeholder også Sct. Severin kirke og Sct. Severin Skole

Kulturmiljøets værdier

Området fremstår som et helstøbt brokvarter med handeleggaden Storegade, det gamle Torv ved Slagtergade og de velbevarede arbejderboliger langs Vestergade og Slagtergade. Bygningerne er velbevarede og strukturen er meget tydelig

Kulturmiljøets egenskaber

Det anbefales, at den nuværende lokalplan revideres for at sikre mod nedrivning og omdannelse af områdets struktur og bebyggelse. Området har gode egenskaber for at blive udviklet som et klassisk brokvarter med attraktive boliger, specialbutikker og caféer.



Institutionskvarteret i Haderslev

Beskrivelse af kulturmiljøet

Kulturmiljøet omfatter uddannelsesinstitutionerne på Skolebakken samt kasernen, politigården, den gamle fattiggård, Catharinahjemmet, fængslet og Katedralskolen syd for Laurids Skaus Gade. Flere af bygningsværkerne i institutionskvarteret er opført i bedre byggeskik og hjemstavnsstil.

Kulturmiljøets værdier

Kulturmiljøets store bygningsværker danner tilsammen en fortællende helhed, som formidler opblomstringen af uddannelsesinstitutioner nord for købstaden omkring år 1900. Kulturmiljøet er trods sit store omfang let aflæseligt som institutionskvarter og har høj kulturhistorisk og arkitektonisk værdi.

Kulturmiljøets egenskaber

Kvarteret har potentiale for udvikling til erhvervsmæssige formål eller beboelse, hvor mellemrummene mellem områdets bygninger med fordel kan aktiveres. Institutionskvarterets arkitektoniske kvaliteter bør sikres, før en udvikling af området finder sted.



Fuglsang Bryggeri og Schaumanns Klædefabrik

Beskrivelse af kulturmiljøet

Både Fuglsang Bryggeri og Schaumanns klædefabrik blev opført omkring Haderslev Vest Station i sidste halvdel af 1800-tallet, hvor flere industrivirksomheder skød op i Haderslev, som ellers var en udpræget handelsby. Begge fabrikker er udvidet af flere omgange, hvilket opleves tydeligst i bryggeriet, mens klædefabrikken har bibeholdt sin ensartede facade mod Simmerstedvej

Kulturmiljøets værdier

Kulturmiljøet fremstår sammenhængende, og udgør en vigtig repræsentant for Haderslevs industrielle historie. Området har en tydeligt aflæselig fortælling, som, takket være bryggeriets sammensatte bebyggelse, kan aflæses direkte i kulturmiljøet.

Kulturmiljøets egenskaber

Der er ingen bevaringsbestemmelser for kulturmiljøet, og det anbefales at bevaringsværdierne i fabriksbyggeriet sikres fremadrettet. Kulturmiljøet kan med fordel indgå i en erhvervs- eller kulturformidlingsstrategi.



Stensbæk ungdomsarbejdslejr

Beskrivelse af kulturmiljøet

Stensbæk var oprindeligt en arbejdslejr for unge arbejdsløse mænd opført i 1930'erne, og i dag er stedet højskole. Området indeholder flere røde træbarakker, alle i samme stil, tidligere grusgrav, som i dag er tilgroet, samt en mindre smedje. I området findes også en tidligere kro, hvorfra skoven og arbejdslejren er udstykket.

Kulturmiljøets værdier

Træbarakkerne til den tidligere arbejdslejr fremstår alle i samme stil, og denne del af området opleves derfor sammenhængende og med en tydelig fortælling. Barakkerne mangler dog vedligehold. Sammenhængen med grusgraven, smedjen og de omkringliggende boliger er ikke aflæselig

Kulturmiljøets egenskaber

Arbejdslejrens autentiske karakter bør sikres gennem lovgivning. Det anbefales ligeledes at åbne op for sammenhængen mellem grusgraven, smedjen, arbejdslejren og den omkringliggende skov for at styrke den tidligere forbindelse og grundfortælling.

